

גם פרץ לא נוסע לארץ ישראל

ישראל שֶׁק

במוסף "תרבות וספרות" מיום 16.10.2009 הופיע המאמר "ביני לביני השתעשעתי תמיד ברעיון לתאר את סיפורה של פלשתינה" של עופר אדרת על אודות המסע של שטפן צווייג אל ארץ ישראל, שכידוע לא התרחש. את הפרטים למדנו ממכתב משנת 1920 של הסופר הגדול לבן משפחתו ד"ר אגון צווייג שעלה ארצה ב-1922 והתגורר בירושלים. והנה סיפור דומה על מסע ועוד מסע של הסופר הגדול יצחק לייבוש פרץ שלא התרחשו בראשית המאה העשרים.

פרץ שכתבתו התרכזה כמעט בלעדית במרחב של מרכז-מזרח אירופה היהודית חשב לכתוב רומאן אחד שחלקו השני יעסוק בהגירת היהודים אל "העולם החדש" ורומאן אחר מקראי, על תקופת שלמה המלך. לצורך זה (כמו צווייג אחריו) חשב שעליו לתייר וללמוד את הסביבה הרלוונטית בארץ ישראל. בינואר 1906 כתב לידידו ח. נ. ביאליק: "מוכן אני לצאת לארץ ישראל כל יום, אך אין לי כסף, וזקוק אני להרבה כסף, בפרט בעת נסיעה" (ציטוט מתוך "בריוו און רעדעס", 1960 בספר "פרץ וסופרי דורו", נחמן מייזל, ספריית הפועלים 1960). פרץ שהיה ידוע כנדיב במתת לנצרכים וכתומך בסופרים, שחקנים ועיתונאים, חי בדרך כלל על גבול אוזלת הכסף. ביולי 1911 פנה אליו חבר נעוריו וידידו הקרוב ד"ר יצחק גליבטר בהצעה מעניינת - לנסוע יחדיו לארץ ישראל ולתור בה את המושבות החדשות. גליבטר איש העיר זמושץ' בפלך לובלין נולד בשנת 1852 (צעיר בשנה מפרץ). את ילדותו, נעוריו ובחרותו עשה במקביל לפרץ. יחדיו נסעו מזמושץ' לוורשה - פרץ ללימודי משפטים, גליבטר ללימודי רפואה, וגם שיתפו פעולה בתעלולי סטודנטים. פרץ נשאר בוורשה וגליבטר חזר לזמושץ' למרפאתו והיה מצנאט. הוא טיפל בנפש חפצה וללא תמורה בעניים והרבה לתרום כספים. עם פתיחת האוניברסיטה בירושלים, הודיע גליבטר למייסדה ונשיאה הראשון של "חברת דורשי האוניברסיטה העברית בירושלים", עו"ד בוריס סטאבסקי, כי גמר אומר בנפשו להוריש את כל הונו לטובת האוניברסיטה העברית, וכן עשה. אגף גדול בבניין נאה בכיכר המעטירה של זמושץ', היה רשום ע"ש האוניברסיטה. המיקרוסקופים הראשונים באוניברסיטה העברית נתרמו על ידו.

פרץ אמנם לא שייך עצמו ישירות לאיזה גוף פוליטי ספציפי, ואף כי נטה חיבה לתנועה הציונית, ראו בו הבונדיסטים האנטי ציונים מקורב אליהם, כיוון שדגל באוטונומיה יהודית תרבותית במזרח אירופה והיה ראש דורשי שפת יידיש. בניגוד לצווייג למשל שהיה מתבולל, פרץ ראה עצמו יהודי לאומי-חילוני-ליברל (ולכן היה לצנינים בעיני החוגים החרדיים שרדפו אותו).

בסוף המאה ה-19 נחשד פרץ בפעילות מהפכנית אנטי רוסית. אחד הפרקליטים המתחרים, פולני הלשין עליו שלפי השמועה הוא גורם לפולוניזציה של זאמושץ', משום שתחת לדבר רוסית הוא מדבר ופועל בפולנית. לפיכך קיפח בשנת 1887 פרץ את זכותו לעסוק בפרקליטות. אחיו שיע-יונה, ציטט את שר המשפטים מונוסאין: "אין דבר, יהיה יהודי אחד פחות בפרקליטות." פרץ נתקף ייאוש מר, נשאר עם אשתו ובנו ללא אמצעי מחיה וחיפש פרנסה בוורשה. בשנת 1899 "ישב בתפיסה" במבצר וורשה במשך מספר חודשים לאחר שהשתתף באספה חשאית למען פולניה חופשית.

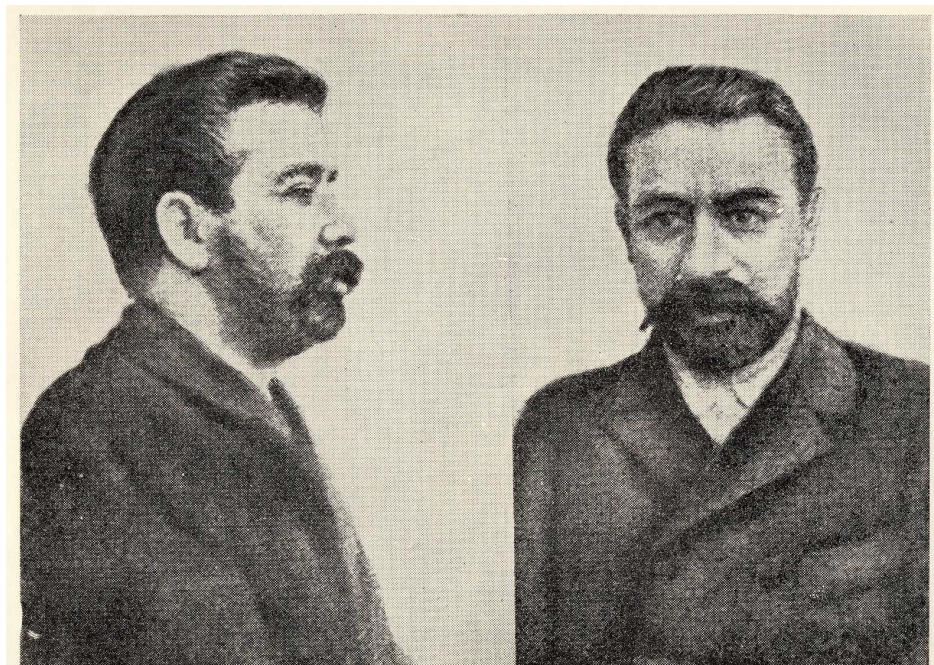
שלום אֶש מבאי בית פרץ ברחוב צְּגֵּלְאָנָה 1, מתאר במאמרו "התוודעתי הראשונה אל פרץ" את חגיגת היובל של פרץ: "ביום היובל כאשר בביתו שהו חברי ועד הקהילה כדי לברכו כעובד

הקהילה נכנסו שני צעירים ולפי מראיהם ניכר היה בהם שהם פועלים. הם בקשו מפרץ שייכנס אתם לחדר הסמוך. פרץ התנצל לפני פני-העיר ואנשי הועד ונכנס עם שני הפועלים אל חדר מיוחד. לא עברה שעה קלה והוא יצא משם כשעיניו נוצצות ופניו משולהבים. בידי החזיק ספר. הפועלים נפרדו והלכו להם, ופרץ קרא בהתרגשות: 'התדעו מי היה כאן? משלחת מן הבונד! הם שלחו לי ברכה רשמית ואת המתנה הזאת' והוא מחזיק בידו את הספר בגאווה. פני-העיר ושליחי הועד החווירו מפחד, נתנו עיניהם בדלת וביקשו להסתלק. המלה "בונד" נדף ממנה ריח של סיביר ושל עץ התליה." את הברכה הרשמית שהוטבעה בחותם בונד שרף ידידו הסופר דינעזון בלהבת הנר הדולק על השולחן, כדי שהאוכראנה לא תמצא אותו אצל פרץ.

גליבטר לעומתו, היה ציוני ומקורב לפועלי ציון, שהייתה התנועה הציונית הדומיננטית בעירו וסביבתה (ובעצם ברחבי מזרח אירופה כולה). הנה כי כן, למרות הנטיות השונות החברות ביניהם היתה שרירה. ראו את היחסים בין מארק אדלמן המנוח הבונדיסט האדוק לבין חבריו הטובים אנשי פועלי ציון והשומר הצעיר.

ענה פרץ לחברו: "גליבטר יקר, הצעה מעניינת הצעת, אלא שלמרבה הדאבה אין השעה כשרה לכך. בארץ ישראל שורר עתה חוס גדול וחרקים מסוכנים (!). לנסוע אפשר רק לפסח. אבל גם אז כמעט שנבצר ממני לנסוע. ראשית אין זה זמן חופשתי. שנית, חמישה שבועות זמן מועט מדי הוא בשבילי לשם נסיעה לארץ ישראל." (שם). מוסיף מייזל ומצטט את פרץ מתלונן על הקהילה בוורשה: "נסיעתי שווה משהו לא רק בשבילי..."

בין לבין הסתובב פרץ בקהילות ישראל במזרח אירופה ובמרכזה. ב-1909 כתב פרץ לחברו יענקל דינעזון: "הכלל, קראו לי לניו יורק, הלב נמשך לארץ ישראל, עמדתי לנסוע אל מעבר לים, והריני יושב במאריינבאד..."
זה מה שנאמר שה"י-פה"י.

פרץ בבית-הכלא, 1899

פרץ בתפיסה (אין טאָרמע), אוגוסט 1899

